

SIMONA VYNIAUTAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

ORCID id: [orcid.org/0000-0002-9164-8026](https://orcid.org/0000-0002-9164-8026)

Mokslinių tyrimų kryptys: geolingvistika, dialektologija, sociolingvistika.

DOI: [doi.org/10.35321/all87-14](https://doi.org/10.35321/all87-14)

## REGRESYVINĖ BALSIŲ ASIMILIACIJA: NOMENKLATŪRINĖ POŽYMIO KAITA PLUNGIŠKIŲ POŽIŪRIU

Regressive Vowel Assimilation: Nomenclatural  
Change of Feature from the Point of View of  
Plungė Residents

### ANOTACIJA

Straipsnyje nagrinėjama pagrindinio skiriamojo šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių požymio – regresyvinės balsių asimiliacijos – nomenklatūrinė kaita. Siekiama nustatyti, kiek Plūngės gyventojai suvokia regresyvinę balsių asimiliaciją kaip skiriamąją šiaurės žemaičių tarminę ypatybę, ir įvertinti šio požymio kaitą. Remiamasi dinamiškosios dialektologijos, perceptyviosios dialektologijos metodais.

Išanalizavus plungiškių informantų pastabas apie regresyvinę balsių asimiliaciją ir kitus tarminius šiaurės žemaičių patarmių požymius, nustatyta, kad balsių asimiliacija retai įvardijama šiaurės žemaičių patarmių skiriamuoju požymiu. Dažniausiai ši ypatybė pastebima, tačiau jai suteikiama nežymi diferencinė reikšmė. Svarbesniais, reikšmingesniais laikomi kiti fonetikos, morfologijos, leksikos skirtumai. Regresyvinė balsių asimiliacija taip pat siejama ir su netarminės kalbos įtaka.

ESMINIAI ŽODŽIAI: šiaurės žemaičių patarmės, regresyvinė balsių asimiliacija, tarminių požymių nomenklatūra, tarminių požymių kaita, kalbinės nuostatos.

### ANNOTATION

The article addresses the nomenclatural change of regressive vowel assimilation as the main distinguishing feature of the subdialects of the Northern Samogitian of Telšiai and

Kretinga. It attempts to determine to what extent the residents of Plungė are aware of regressive vowel assimilation as the distinguishing feature of Northern Samogitian and to evaluate the change of this feature. The article draws upon the methods of dynamic dialectology and perceptual dialectology.

After analysing the comments provided by the informants from Plungė on regressive vowel assimilation and other dialectal features of Northern Samogitian subdialects, it was established that vowel assimilation is rarely considered a distinguishing feature of Northern Samogitian subdialects. This feature is usually observed but it is assigned a marginal differential value. Other phonetic, morphological and lexical differences are considered more important and significant. Regressive vowel assimilation is also associated with the influence of non-dialectal speaking.

KEYWORDS: Northern Samogitian subdialects, regressive vowel assimilation, nomenclature of dialectal features, change of dialectal features, linguistic attitudes.

## ĮVADAS

XXI a. kalbinio variantiškumo tyrimuose reikšminga tampa ne tik tam tikro varianto tarminių požymių realizacija, bet ir vartotojų kalbinės nuostatos, kalbinė saviidentifikacija. Jos daro įtaką tiek realiam vieno ar kito varianto vartojimui, tiek galimam (ne)išlikimui, teikia papildomų duomenų kalbos variantiškumui suprasti, vertinti, padeda kurti prognostinį modelį (plg. Aliūkaitė, Bakšienė ir kt. 2014: 130; Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017: 19). Dėl šios priežasties multimodaliojoje dialektologijoje percepcija laikoma vienu iš taikomo tyrimo modelio dėmenų (Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017: 31–51; Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2017: 169–195; Mikulėnienė 2020: 11–33 ir kt.). Įvairiais perceptyviosios dialektologijos metodais atliekama vis daugiau tam tikro kalbinio varianto (ar kelių variantų) vartotojų geolingvistinės kompetencijos, pvz., tarminės ir bendrinės kalbos vaizdinių, kalbinės gimtinės, tarminio kalbėjimo vertinimo, tyrimų (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2016: 89–120; Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017; Bakšienė 2019: 1–17; Geržotaitė 2019: 1–25; Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Brazaitienė 2020 ir kt.).

Kalbos variantiškumo ir jo vertinimui perceptyviosios dialektologijos požūriu skirti tyrimai, kuriuose analizuotos ir Plūngės bendruomenės narių nuostatos, rodo, kad jaunieji plungiškiai aukščiausio tarmiškumo laispsnio zona laiko Plūngės arealą, t. y. kalbinę gimtinę, o 94,67 proc. jaunuolių teigia vartojantys tarmę (Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017: 94, 127, 129; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2019: 11). Tikėtina, kad nesama

sąmoningųjų ir nesąmoningųjų nuostatų konflikto. Pabrėžtina, kad ir kitų vietovių jaunuolių požiūriu Plūngė dažniau laikoma labiausiai tarmiškai žymėta zona negu kiti Žemaitijoje lokalizuoti arealai (Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017: 280). Iš Žemaitijos regiono miestų aktyviausiai tarminis kodas vartojamas būtent Plūngėje, čia bendruomenės nariai labiausiai linkę skatinti vaikus ir jaunimą kalbėti tarmiškai (Kliukienė 2014: 3, 11). Optimistines tendencijas rodo ir plungiškių deklaruojamos sąsajos su tarminiu kodu, tarmiškai kalbančiu žmogumi. Plūngės gimnazistų požiūriu svarbią vietą užima pagarba, reikšmingesnę negu kitų tirtų vietovių jaunuoliams (Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017: 97). Būtent pagarbos, patriotiškumo, kalbos kaip natūralaus, prigimtinio kodo asociatai vyrauja ir tarp įvairių kartų plungiškių, kurie tai nurodė projekto *Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida* vykdymo metu<sup>1</sup>.

Apie Plūngę fiksuojama besiformuojanti geolektinė zona, viena iš sudarančių žemaičių regiolektą (plačiau apie naujuosius tarminius darinius žr. Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 39–40; Berruto 2010: 235–236; Auer 2005: 7–42) (žr. 1 pav.).

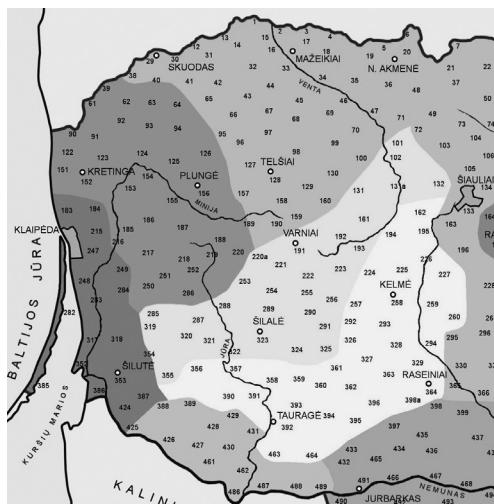
Pabrėžtina, kad šis geolektas yra stabilus. Etnokultūrinio požiūriu Plūngė suvokiama ne kaip pereiginė zona ar regiono periferija. Valdo Petrulio pasiūlytoje dabartinio Žemaitijos etninės savimonės regiono erdvinėje struktūroje Plūngė priklauso regiono branduoliui (Petrulis 2005: 168). Etnokultūriniam Žemaitijos branduoliui Plūngė taip pat priskiriama ir naujesnėje etnokultūrinių regionų kompleksinėje struktūroje (Ragauskaitė 2016: 176–179)<sup>2</sup>. Taigi Plūngės apylinkes būtų galima vertinti kaip turinčias gana tvirtą etnokultūrinį ir tarminį pagrindą, leidžiantį bendruomenės nariams lengvai save suvokti kaip žemaičius ir tapatinti su šiuo kraštu.

Vis dėlto neaišku, kiek plungiškiai geba tarminiu požiūriu save identifikuoti su kretingiškių patarme ir, priešingai, atskirti nuo telšiškių per pagrindinį šias patarmes diferencijuojantį požymį – regresyvinę balsių asimiliaciją. Ši tarminė ypatybė, jos realizacija analizuota Plūngės (LKA 156) gyventojų vartojamuose tarminiuose variantuose, bet pačių pateikėjų požiūris į asimiliaciją, jos nomenklatūrinę vertę dar nebuvo tirtos (Vyniautaitė 2020: 1–19; 2021). Taigi šio straipsnio objektas yra regresyvinės balsių asimiliacijos nomenklatūrinė kaita.

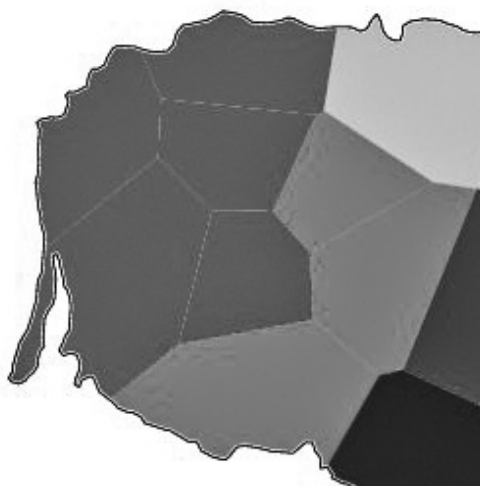
<sup>1</sup> Apskritai visi kretingiškiei ir telšiškiai tarmę suvokia labiau kaip oraus tapatumo ženklą, etninę vertybę (Aliūkaitė, Bakšienė ir kt. 2014: 136–137, 140).

<sup>2</sup> Nors turi tvirtą etnokultūrinę, regioninę savimonę, reikšmingesniu centru ši vietovė nėra buvusi kaip, pvz., Važniai, Rasėiniai, Krāžiai (Kalnius 2012: 163–164).

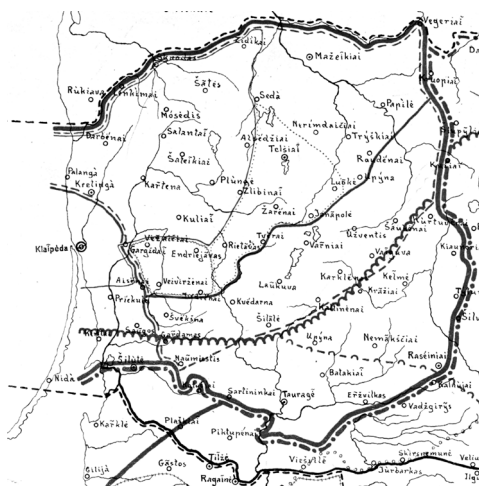
Regresyvinė balsių asimiliacija:  
nomenklatūrinė požymio kaita plungiškių požūriū



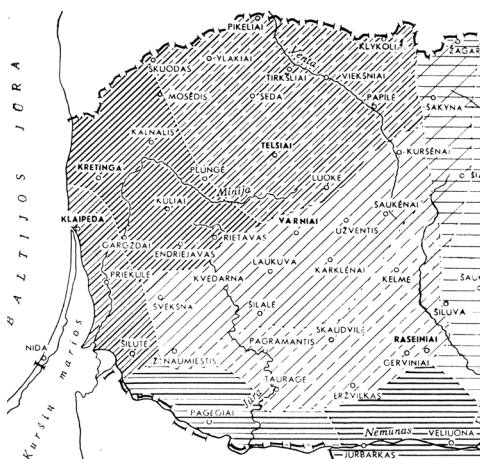
1 PAV. Žemaičių regiolektas ir geolektai (žemėlapio fragmentas iš Geržotaitė, Mikulėnienė 2014: XIII žemėlapis ir komentaras)



2 PAV. Žemaičių patarnių dialektometrinis pjūvis (žemėlapio fragmentas iš Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 240)



3 PAV. Žemaičių patarnių Antano Salio tarmių klasifikacijoje (žemėlapio fragmentas iš Salys 1933)



4 PAV. Žemaičių patarnių Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio tarmių klasifikacijoje (žemėlapio fragmentas iš Girdenis, Zinkevičius 1966)

Plūngėje fiksuota nemažai tarminių fonetikos ypatybių, kurios bendros tiek šiaurės žemaičių kretingiškių, tiek telšiškių tradicinėms patarmėms:

- dvibalsiai *ie, uo* verčiami [ɛɪ], [oʊ], pvz.: [kʰɛɪtʰɪs] ~ *kietis*, [jɔʊdʰɪs] ~ *juodis*;
- dvibalsinami žodžio kamieno ir kirčiuotos galūnės ilgieji balsiai *é, o*, pvz.: [pɛɪlʰɛ] ~ *pelė*, [rûɔvʰɛ] ~ *rovė*;
- neplatinami galūniniai balsiai *i, u*, kilę iš senovinių ilgųjų *i, u*, pvz.: [vʰɛnʰɪs] ~ *vinis* (dgs. gal.), plg. [vʰɛnʰɛs] ~ *vinis* (vns. vard.), [tʰɔrɣɔs] ~ *turgus* (dgs. gal.), plg. [tʰɔrɣɔs] ~ *turgus* (vns. vard.);
- vienbalsinami dvibalsiai *ai, ei*, pvz.: [da'râ:] ~ *darai*, [sa'kʰɛ:] ~ *sakei*;
- kirčiuoti balsiai *a, e* prieš ilgą skiemenį tariami trumpai, pvz.: [ra,tâ:] ~ *ratai*, [mɛ,tâ:] ~ *metai*;
- nevartojamos afrikatos *č, dž* (išskyrus atvejus, kai nėra kaitos su *t, d*, taip pat skoliniuose, garsažodžiuose), pvz.: [jâɔtʰɔs] ~ *jaučius*, [gâɪdʰɔs] ~ *gaidžius*;
- būdinga galūnių redukcija, pvz.: [dɛd] ~ *deda*, [ʃɛmã] ~ *šieną*;
- būdingas visuotinis kirčio atitraukimas, pvz.: [varɪlʰɛ] ~ *varlė*, [ʒʰɛɪmã] ~ *žiema*.

Pagrindinis skiriamasis šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių požymis yra regresyvinė negalūninių trumpųjų balsių *i, u* asimiliacija (plačiau žr. Rokaitė 1961: 149–153; Girdenis 1962: 141–150; LKTCh 2004: 235–237; Zinkevičius 2006: 239–241 ir kt.; dar žr. Vyniautaitė 2021: 15–25). Šiaurės žemaičių kretingiškių patarmės plote balsiai *i, u* visais atvejais platinami (pvz.: [lɛpʰɪ] ~ *lipi*, [ʃɔnʰɪ] ~ *šuni*), o telšiškių patarmės atstovai prieš trumpuosius ir ilguosius aukštutinio pakilimo garsus šiuos balsius išlaiko siaurus (pvz.: [lɪpʰɪ] ~ *lipi*, [ʃɔnʰɪ] ~ *šuni*). Regresyvinė balsių asimiliacija gali vykti šiais atvejais:

1. Trumpųjų negalūninių *i, u* (balsio *i* asimiliacija vyksta tik prieš minkštąjį priebalsį), pvz.: [gʊlʰɪ] ~ *guli*, [gɪlʰɪ] ~ *gili*;

2. Kai balsiai *i, u* įeina į dvigarsių *il, ir, ul, ur*, dvibalsio *ui* sudėtį, pvz.: [sʰmɪlʰtʰɔ] ~ *smilčių*, [gʰrɪdʰɪ] ~ *girdi*, [dûlʰkʰɔ] ~ *dulkių*, [gûrʰkʰnʰɔs] ~ *gurkšnius*, [pʊkʰɪ] ~ *puiki*;

3. Kai balsiai *i, u* yra kitos kilmės (dvigarsiuose [ɔn], [ɔm], [ɛn], [ɛm] iš *an, am, en, em*, pvz.: [lûɲɣɔs] ~ *langus*, [sɔmʰdʰɪs] ~ *samdys*, [pʰɪɲʰkʰɪs] ~ *penkis*, [ɪtʰɪmʰsɪ] ~ *ištempsi*; ilgieji [ɔ:], [ɛ:] iš *q, ę*, pvz.: [ɪkû:sɪ] ~ *įkąsi*, [ɪʰsɪpʰɪsɪ] ~ *išspręsi*; dvibalsiuose [ɛɪ], [oʊ] iš *ie, uo*, pvz.: [lɪpɪnʰs] ~ *liepynas*, [pûɔdʰɔs] ~ *puodus*).

Plūngėje (LKA 156), kaip ir visame kretingiškių patarmės plote, balsiai *i, u* neturėtų būti platinami prieš aukštutinio pakilimo garsus. Vis dėlto regresyvinė balsių asimiliacija Plūngės apylinkėse fiksuota: pažymėta, kad negalūniniai balsiai *i, u*, taip pat dvigarsių *il, ir, ul, ur* pirmuosius dėmenis sudarantys *i, u*, veikiami asimiliacijos (Zinkevičius 1966: žemėl. Nr. 19, 464; žemėl. Nr. 70,

515; žemėl. Nr. 71, 516); regresyvinės balsių asimiliacijos galėtų būti veikiami dvibalsiai [ɛɪ], [ɔʊ] iš *ie*, *uo* (Zinkevičius 1966: žemėl. Nr. 58, 503, žemėl. Nr. 59, 504, žemėl. Nr. 61, 506); taip pat galėtų būti išlaikomi siauri sporadiškai kirčiuoti pusilgiai *i*, *u* (Grinaveckienė 1982: 38). Regresyvinės balsių asimiliacijos reliktai išryškėjo centrinės šiaurės žemaičių kringiškių tarmės, į kurią patenka Plūngė, tekstuose (Babickienė, Jasiūnaitė, Pečeliūnaitė, Bagužytė 2007: 11). To paties tarminio ploto Kulių, Budrių, ir šiam centriniam arealui nepriklausančių Darbėnų šnektose, tam tikro balsių *i*, *u* asimiliacijos veikimo rezultatas apibūdintas ne kaip nauja fonema (telšiškių atveju), bet kaip tos pačios fonemos variantai (siauresni [ɛ], [ɔ] alofonai) (Babickienė 1991: 15). Pridurtina, kad kringiškių plote tam tikrais atvejais yra atliepiami negalūniniai siaurieji trumpieji *i*, *u*, bet šis siaurumas nepriklauso nuo regresyvinės balsių asimiliacijos (Grinaveckis 1978: 126). Asimiliacijos veikimą taip pat patvirtina ir XX a. antrosios pusės rankraštinės tarminės medžiagos analizė – prieš aukštutinio pakilimo garsus balsiai *i*, *u* dažnai neplatunami (Vyniautaitė 2018: 151, 156–158).

Vis dėlto dialektometrijos metodais paremti kiekybiniai tyrimai rodo, kad šis požymis šiaurės žemaičių kringiškių ir telšiškių patarmių diferenciacijai didelės įtakos neturi (Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 229–270, 312) (žr. 2 pav.). XXI a. Plūngės (LKA 156) gyventojų vartojamuose tarminiuose variantuose esama atvejų, kai veikia regresyvinė balsių asimiliacija, šiek tiek labiau įvairuoja trumpųjų balsių *i*, *u*, neįeinančių į dvigarsių sudėtį, atliepimas (Vyniautaitė 2020: 1–19; 2021: 103–119). Taigi regresyvinė balsių asimiliacija vertintina kaip gana varijuojanti tarminė ypatybė.

Šio straipsnio tikslas – nustatyti, kiek Plūngės (LKA 156) gyventojai suvokia regresyvinę balsių asimiliaciją kaip skiriamąją šiaurės žemaičių tarminę ypatybę, ir įvertinti šio požymio nomenklatūrinę kaitą. Remiamasi dinamiškosios dialektologijos, perceptyviosios dialektologijos metodais. Taikomas vienas iš Denniso R. Prestono perceptyviojo tyrimo modelio komponentų – konceptualiojo vertinimo užduotis (Preston 1999: xxxiv–xxxv; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2016: 95–96; Cramer 2016: 5–14). Kalbantis laisvu tarminiu kodu, pateikėjų klausta apie tarminius šiaurės žemaičių telšiškių ir kringiškių skirtumus, taip pat užduota klausimų, susijusių su pagrindiniu skiriamuoju tarminiu požymiu – regresyvine balsių asimiliacija.

Uždaviniai: 1) atsirinkti medžiagą iš interviu su informantais; 2) išanalizuoti Plūngės (LKA 156) gyventojų kalbines nuostatas, susijusias su regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)atpažįstamumu; 3) įvertinti regresyvinės balsių asimiliacijos nomenklatūrinę kaitą.

Tiriamąją medžiagą sudaro 2019 m. Plūngės apylinkėse surinkti duomenys: apie 9 val. garso įrašų. Įrašyta po tris skirtingų kartų pateikėjus: jaunesniosios (iki 30 m.), vidurinės (31–49 m.), vyresniosios (50 m. ir

vyresni). Toks skirstymas paremtas projekto *Šiuolaikiniai geolinguistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida* (Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) metodika (Kalėdienė, Mikulėnienė 2014: 375). Pateikėjai užšifruoti santrumpomis: pirmosios raidės nurodo LKA punktą (PLN – Plūngė), antrasis raidžių trumpinys žymi pateikėjų amžiaus grupę (JAUN – jaunesnioji karta, VID – vidurinė karta, VYR – vyresnioji karta), trečiasis – lytį (M – moteris, V – vyras), o skaičius nurodo tos pačios kartos skirtingus respondentus.

## 1. TARMINIS (NE)IŠSKIRTINUMAS PLUNGIŠKIŲ POŽIŪRIU

### 1.1. Balsių asimiliacija kaip diferencinis tarminis požymis

Regresyvinei balsių asimiliacijai ankstesnėse tarmių klasifikacijose didesnės reikšmės nesuteikta – Antano Baranausko ir Antano Salio, patikslinusio Kazimiero Jauniaus tarmių skirstymą, klasifikacijose šiaurės žemaičiai apskritai nebuvo skiriami į patarmes (žr. Salys 1933: žemėlapis įklija; Salys 1992: 30–36; Geržotaitė 2014: II žemėlapis ir komentaras; Geržotaitė 2018: 177–179; Mikulėnienė 2018: 142–152) (žr. 3 pav.). Ši tarminė ypatybė pagrindiniu šiaurės žemaičius skiriančiu požymiu pradėta laikyti Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio lietuvių tarmių klasifikacijoje (Girdenis, Zinkevičius 1966: 139–147) (žr. 4 pav.). Teigta, kad patiems šiaurės žemaičiams būdinga intuityvi kretingiškių ir telšiškių šnektų charakteristika, kai kretingiškiai paprastai pastebi regresyvinę balsių asimiliaciją Sedos, Telšių, Mósėdžio ir kt. apylinkėse, o telšiškių patarmės atstovai atkreipia dėmesį į balsių *i*, *u* platinimą prieš aukštutinio pakilimo garsus (Girdenis 1981: 23).

Nors ir nedaug, bet užrašyta atvejų, kai asimiliacija Plūngėje (LKA 156) įvardinta kaip ryškus tarminis požymis, skiriantis nuo kaimyninės patarmės vietovių, pvz.: „šuni“ *če saka Telšė, telšėškė, Plungė saka „šoni“, o če „šuni“, če ī Telšė. Jėzau, nē, če tas žėnuokėt īr, paviždžiou, pas mumis irgi dėrb no vēina muoteris, dabā ana īr išvažiavosi, i Vuokitėjė išvažiava vakar, reišk, ana ī telšėškė, o če gīven ir ton anuos tuoki kėta siki „no, aš če jau eso tēkra plungėškė“.* No, sakau, ištark galininkas kq „šuni“, ištark, ir ana saka „šuni“, o sakau če Plungė saka „šoni“. Tėi īr labā rīškė, oi tas ī dēdėlė. Tas ī dēdėlė (PLN\_VID\_M3); Telšė sakītu „bolviu“, če sakīs „bolviu“ Plungie. Platelė, Plungė aiškiausė „bolviu“, aiškiausė „bolviu“, aiškiausė



(PLN\_VID\_M3)<sup>3</sup>. Pastebimà balsio *u* ir to paties balsio, įeinančio į dvigarsio sudėtį, asimiliacija kirčiuotose pozicijose, kuriose šis bruožas plungiškių vartojamų tarminių variantų duomenimis ir yra nuoseklesnis (plg. Vyniautaitė 2021: 103–119). Pateikėja neabejotinai šią ypatybę įvardija kaip labai ryškų tarminį požymį, skiriantį plungiškius nuo telšiškių patarmės atstovų.

Regresyvinės balsių asimiliacijos atpažįstamumas sietinas (galbūt iš dalies) ir su kalbinėmis žiniomis, pvz.: *tai če ĩr tas kretingėškiu ĩr telšėškiu tas skėrtoms, teuorėškā aš ton žėnau, paviždziou „nomėni“ tėkrā mes sakuom „ė“, o telšėškē jau „numini“* (PLN\_VYR\_V3)<sup>4</sup>.

Užtikrintumas pastebinti balsio *i* atliepimo skirtumus prieš aukštutinio pakilimo garsą šiaurės žemaičių patarmėse, viena vertus, rodytų regresyvinės balsių asimiliacijos diferencinę galią, jos atpažįstamumą pateikėjo požiūriu, kita vertus, svarstyтина, ar be teorinių kalbinių žinių taip pat asimiliacija būtų suvokiama kaip skiriamasis bruožas.

Kaip matyti, informantų nuostatos svyruoja nuo visiško asimiliacijos laikymo lengvai atpažįstamu ir šiaurės žemaičius skiriančiu tarminiu požymiu iki tam tikro žinojimo. Neatmestina, kad abiejų šių pateikėjų gebėjimas atpažinti asimiliaciją susijęs su jų specifinėmis žiniomis apie žemaičių tarmines ypatybes.

## 1.2. Balsių asimiliacija kaip blankusis tarminis požymis

Kur kas dažniau fiksuoti atvejai, kai regresyvinė balsių asimiliacija nebuvo pastebėta, ji neįvardinta kaip ryškus tarminis požymis.

Balsio platinimas ar neplatinimas atitinkamoje pozicijoje iš esmės laikomas nereikšmingu, pvz.: *no, „šoni“, mes „zoiki“, „zuiki“, „zoiki“, no, če vės tėik gal kažkuoki evoliucėjė vės tėik vīkst tū kalbū, no, kāp sakītė. No, „zuiki“, „zoiki“, net nežėnau, aš pats nepastebo savės, nepastebo, „zuiki“, „zoiki“ – mon če mažos skėrtoms iš tikrūju, „zuiki“, „zoiki“ mon vės tėik intonacėjė ĩr žemaitėška, tai tēn no kāp pasakītė, vėskas normalē* (PLN\_JAUN\_V3). Informanto nuomone, svarbesnis bruožas yra intonacija, kuri apskritai gana dažnai pastebima, ypač nekalbančių žemaitiškai žmonių.

Asimiliacijos reikšmės neįžvelgiama ir išgirdus kalbant telšiškių patarmės atstovę bei sugretinus abiems šiaurės žemaičių patarmėms priklausančių vietovių

<sup>3</sup> Informantė turi filologinį išsilavinimą, yra klausiusi dialektologijos kursą.

<sup>4</sup> Pateikėjas domisi su Žemaitija susijusiais dalykais, žemaičių rašyba, ypatybėmis, kartais pats rašo tekstus žemaitiškai.



(Plūngės, Skuōdo) tarminės ypatybės, pvz.: *ėš tava kalbuos atruod, kad to netuolėi Plungės ėe kažkor gėmė. [...]. Tėn daug nesiskėr (PLN\_VYR\_V3). Skouds tor skėrtumu, bet Skouds panašė šnek (PLN\_VID\_V2). Anėi ĩ telšėškė, bet mes esam kretingėškė, bet tėi skėrtomā, aiško, kad tėn anėi ĩ tuokėi, tori jau spėcelė klausītėis tėn vėina kėta garsa kažkor pamatītė, ka tėn skėrās, jau tėp šnekont paprastā, tai... Jau dūnininkā jau kėts dalĭks jau tėn (PLN\_VYR\_V3).*

Taigi galima sakyti, kad skiriamųjų požymių vertė sumažinama, šių ypatybių atpažįstamumui iš esmės reikalingas didelis atidumas, įsiklausymas, o šiaurės žemaičiai apskritai suprantami kaip gana vientisas kalbinių požįūriu plotas. Pridurtina, kad šiaurės žemaičių telšiškių bei kretingiškių kalbinių vientisumą patvirtino ir kiekybiniais metodais atliktas tyrimas (Mikulėnienė, Āepaitienė ir kt., 2019: 229–270, 312).

Reikšminga, kad apie atidumą, pastabumą norint išgirsti fonetinius skirtumus patvirtina ir kito informanto mintis, pvz.: *nežėnau, kāp to ėė dabā tau iduomė tėi garsā, aš torbūt nesulĭgėno tėik atidžė tū garsū (PLN\_JAUN\_V2).* Išskirti tam tikrus fonetinius skirtumus šiuo atveju tapo gana sudėtinga, kur kas lengviau pastebimos buvo leksikos skirtybės, pvz., žodžių *knuisis, kiocis* vartojimas iš Kretingės, Mėsėdžio kilusių gyventojų.

Dar dažniau regresyvinė balsių asimiliacija išryškėjo kaip klausytojų nepastebimas požymis. Ryškesniais skirtumais tarp plungiškių ir telšiškių minėtas žodžio *taip* atliepimas, pavardžių priesagų daryba, pvz.: *kad kažkāp ne, mon atruod, vėns iš tū tuokiū pagrindėniu tas „tāp“, „tėp“, kad, no, labā nevėinuodā sakuom, o daugiau no nė, mon atruod, kad žuodžė panašus (PLN\_VID\_M1); kažkāp aš atsėmėno mon sakĭdava a telšėškė, ka mes sakuom Bernuotalė, –kalė, vuo anėi saka –kātė (PLN\_VID\_M2). Jėgo sakā Bernuotalė, anėi saka Bernuotātė (PLN\_VYR\_M2).*

Paklausus galbūt girdimi kokie nors skirtumai telšiškių patarmės atstovės nuo Skuōdo kalbėjime, nors ir trumpame, minėtas kitoks afrikatų vartojimas, pvz.: *negėrdo, tiktās atkreipiau diemesi, kad vat tas tuoks ne „ċ“, o „t“ daugiau (PLN\_VID\_M1).* Pabrėžtina, kad Plūngė (LKA 156) patenka į tą patį afrikatų atliepimo plotą (visose formose, išskyrus tam tikras išimtis, tariama *t, d*), teoriškai neturėtų būti skirtumų (LKT 1970: 19; Vanagienė 1982: 95, žemėl. Nr. 80; Salys 1992: 23–25; LKTCh 2004: 240, 257–258).

Vis dėlto vertinant dabartinį variantiškumą reikėtų atsižvelgti į galimus pokyčius, bet akivaizdu, kad įvairių žemaičių patarmių atstovų afrikatos kur kas labiau pastebimos negu asimiliacija<sup>5</sup>.

<sup>5</sup> Tai patvirtina pačių žemaičių pastabos, pvz., straipsnio autorei teko girdėti iš Telšių kilusios moters susirūpinimą, netgi pasipiktinimą, dėl šiame mieste esančioje Didžiojoje Žemaičių sienoje vartojamos formos *žemaitiu*, nes, pasak jos, žmonės, kurių gimtinė Telšiai, taip nesako, jie taria *žemaičiu*; rietaviškės nuomone, Plūngė, Telšiai nuo Rietavo, Tvėrų skiriasi afrikatų atliepimu, o Važnių

Esama atvejų, kai konkrečiai neįvardijamos ypatybės, skiriančios šiaurės žemaičių patarmes, pabrėžiamas tik nežymus šiaurės žemaičių patarmių kalbinis kitoniškumas, pvz.: *Jė žemaitėškā šnek, tēn nieka neriež ausēis* (PLN\_VYR\_V3); *skēras Telšē, negali tēn sakītē, kad rīškē īpatingā skēras kalba, bet akcētās skēras* (PLN\_VID\_V2).

Kito informanto nuomone, regresyvinė balsių asimiliacija apskritai nėra žemaičių tarminis požymis, pvz.: *kāp sakiet, „zoikis“, no ir „zuikis“ če jau labiau aukštaitėškiau, a nē, tai tuokiuos labiau literatūrēnēs kalbuos indielis če būto, a nē, i ton* (PLN\_JAUN\_V3). Balsio *u*, įeinančio į dvibalsio *ui* sudėtį, siaurumo išlaidymas siejamas su aukštaičių tarpe arba netarminės kalbos įtaka. Tas pats jaunesniosios kartos pateikėjas minėjo vykstančią kalbų „evoliuciją“, taigi asimiliacija būtų naujai atsiradęs reiškiny, kaitos rezultatas, o ne autentiškas šiaurės žemaičių telšiškių bruožas.

Tikėtina, kad regresyvinės balsių asimiliacijos sutapimas tam tikrais atvejais su bendrinės kalbos raiška pateikėjų požiūriu nedaro šios ypatybės tokia atpažįstama ir autentiška kaip, pvz., minėtas afrikatų (ne)vartojimas.

## 2. REGRESYVINĖS BALSĪŲ ASIMILIACIJOS NOMENKLATŪRINĖ KAITA

Remiantis plungiškių informantų pastabomis apie regresyvinę balsių asimiliaciją ir kitus tarminius šiaurės žemaičių patarmių požymius, išryškėja nevienalytis požiūris į asimiliaciją. Galima fiksuoti kintančią požymio nomenklatūrinę vertę<sup>6</sup>.

Lietuvių tarmėtyroje pirminiai (lengviausiai pastebimi vartotojų kalboje), antriniai (gana lengvai pastebimi) ir tretiniai (sunkiai pastebimi, sunkiai išlyginami) tarminiai požymiai koreliuoja su skiriamaisiais, būdingaisiais ir blankiaisiais požymiais (Taeldeman 2005: 233–248; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 46–47; Mikulėnienė 2019: 56–57; Aliūkaitė, Mikulėnienė ir kt. 2020: 40). Pabrėžiama, kad apskritai tarminių ypatybių skirstymas į skiriamąsias, būdingąsias ir blankiąsias yra gana sąlygiškas, nes tų pačių požymių vertė gali būti nevienoda, pvz., blankusis tarminis požymis gali tapti būdinguoju ar skiriamuoju, o skiriamasis – būdinguoju ar blankiuoju (Geržotaitė, Mikulėnienė 2014: I

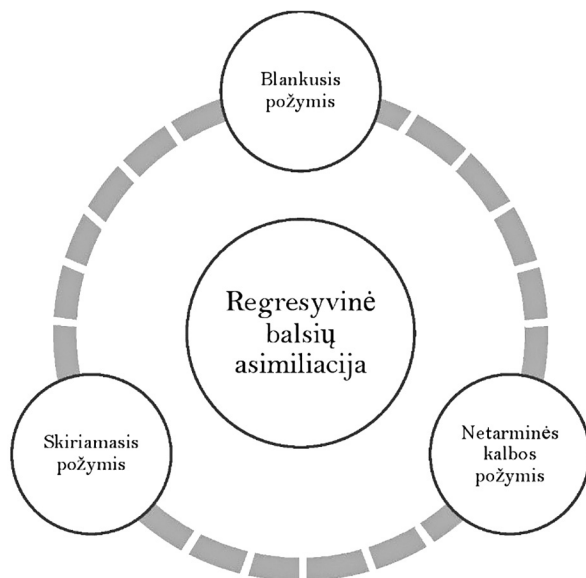
---

gyventojas teigė esąs truputį „pagedęs“, nes bendraudamas su plungiškiais, telšiškiais, mažeikiškiais priprato sakyti *žemaitė*, nors varniškiai visada sakytų *žemaiče*.

<sup>6</sup> Pavyzdžiui, nustatyta, kad pietų žemaičių raseiniškių tarminių požymių vertės yra pakitusios (Dambrauskienė 2021: 126).

žemėlapis ir komentaras; Mikulėnienė 2018: 119–121). Atitinkamai skiriamųjų ir būdingųjų tarminių požymių eliminavimas, tarminių skirtumų išryškėjimas per blankiąsias tarmines ypatybes, kurios įgyja papildomą – skiriamąją – funkciją, daro įtaką tradicinių tarmių ir patarmių diferenciacijos mažėjimui ir naujųjų tarminių darinių formavimuisi (Mikulėnienė 2019: 56–57).

Plungiškių respondentų duomenys atskleidžia keleriopą balsių asimiliacijos nomenklatūrinį vertinimą (žr. 5 pav.).



5 PAV. Regresyvinės balsių asimiliacijos nomenklatūrinė vertė plungiškių požiūriu

Regresyvinei balsių asimiliacijai pateikėjai linkę suteikti skiriamąjo ir blankiojo požymio vertes, tačiau būdinguoju požymiu asimiliacija nelaikoma.

Pabrėžtina, kad atsiranda dar viena vertės kategorija, kai asimiliacija suprantama kaip netarminės kalbos požymis – šiuo atveju balsių siaurumas siejamas su bendrinės kalbos raiška (pvz.: [dʊˈrʲɪs] ~ *duris*, [pʲɪrʲˈkʲsʲɪ] ~ *pirksi*, plg. šiaurės žemaičių telšiškių [ˈdʊˌrʲɪs] ~ *duris*, [ˈpʲɪrʲˈkʲsʲɪ] ~ *pirksi*). Tarp regresyvinei balsių asimiliacijai priskirtų verčių esama gana didelio atotrūkio, šis požymis suvokiamas kaip labai ryški ypatybė arba sunkiai pastebima, visai nepastebima. Nors ir esama skirtingo požiūrio, labiau linkstama regresyvinės balsių asimiliacijos nesureikšminti, nelaikyti pagrindine šiaurės žemaičių patarmių skiriamąja ypatybe, t. y. šis požymis daugumos respondentų požiūriu iš esmės yra blankusis. Kadangi kalbinės nuostatos, susijusios su regresyvine balsių asimiliacija, anksčiau nebuvo tyrinėtos, neaišku, ar tendencija asimiliaciją dažniau suvokti kaip

blankųjų požymį labiau yra būdinga XXI a. žemaičiams (o toks asimiliacijos vertinimas gali būti ar yra naujųjų tarminių darinių, vietinių variantų rezultatas) ar vis dėlto nomenklatūrinė kaita būtų fiksuota ir ankstesniais laikotarpiais.

Neatmestina, kad kai kuriais atvejais Plūngės apylinkėse pastebėta regresyvinė balsių asimiliacija ar kitoks balsių *i*, *u* siaurumas, nepriklausantis nuo asimiliacijos (žr. Įvadą), taip pat gali kelti painiavos, galimai trinti asimiliacijos kaip skiriamąjo požymio vertę.

Pastebėtina ir tai, kad vertinant tarmines ypatybes, skirtumus tarp vietinių variantų tam tikrais atvejais pateikėjai paprieštarauja patys sau teigdami, kad esama gana ryškių tarminių požymių, bet kartu skirtumus nureikšmina (plg. informanto PLN\_VYR\_V3 nuomonę, žr. p. 299, 300).

Taigi iš esmės kuriamas gana vienalyčio tarminio ploto vaizdas, kuriame šiaurės žemaičiai savo kalbėjimu yra labiau panašūs negu skirtingi. Šiuo atveju prisimintinas ir A. Salys, kuris neskyrė dounininkų, t. y. šiaurės žemaičių, į dvi patarmes, o ir teigdamas, kad Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio klasifikacijoje šiaurės žemaičius iš esmės galima dar perskirti į telšiškius bei kretingiškius (nors pastarųjų pavadinimas yra nesuprantamas kitiems žemaičiams dėl skirtingo nosinių *q*, *ɣ* virtimo), neišryškino asimiliacijos kaip pagrindinio bruožo šiam šiaurės žemaičių skirstymo tinkamumui pagrįsti (Salys 1968: 576).

Kitai patariant, ne regresyvinė balsių asimiliacija, bet kiti tarminiai požymiai, pvz., nosinių balsių atliepimas, laikytini svarbesniais.

## IŠVADOS

Plungiškių kalbinių nuostatų analizė atskleidė skirtingą požiūrį į pagrindinį šiaurės žemaičius telšiškius ir kretingiškius skiriantį tarminį požymį – regresyvinę balsių asimiliaciją.

Ši ypatybė retai įvardijama šiaurės žemaičių patarmių skiriamuoju požymiu. Neatmestina, kad tais atvejais, kai asimiliacija aiškiai suvokiama kaip ryškus bruožas, įtakos gali turėti specifinės kalbinės žinios. Dažniausiai regresyvinė balsių asimiliacija pastebima, tačiau jai suteikiama nežymi diferencinė reikšmė. Svarbesniais, reikšmingesniais laikomi kiti fonetikos, morfologijos, leksikos skirtumai. Regresyvinė balsių asimiliacija taip pat siejama ir su netarminės kalbos įtaka. Taigi pateikėjai asimiliaciją labiau suvokia kaip būdingąjį tarminį požymį arba netgi visai netarminį. Šiai ypatybei suteikiama nevienoda nomenklatūrinė vertė.

Asimiliacijos sudėtingumas (paplitimo įvairavimas, varijavimas, tam tikros išimtys), pasitaikantis kitoks balsių *i*, *u* siaurumas, nepriklausantis nuo

asimiliacijos, kai kurių formų sutapimas su bendrinės kalbos raiška taip pat gali turėti įtakos šio bruožo neatpažįstamumui ir nomenklatūrinei kaitai.

Tyrimo rezultatai iš esmės rodo gana didelį tarminių šiaurės žemaičių homogeniškumą pateikėjų požiūriu ir leidžia daryti prielaidą, kad regresyvinė balsių asimiliacija didėjant kalbiniam variantiškumui tuo labiau bendruomenių nariams netaps lengviau atpažįstamu, didelę diferencinę reikšmę turinčiu tarminiu požymiu.

## LITERATŪRA

Aliūkaitė Daiva, Bakšienė Rima, Jaroslavienė Jurgita, Judžentytė Gintarė, Leskauskaitė Asta, Lubienė Jūratė, Meiliūnaitė Violeta, Pakalniškienė Dalia, Ragaišienė Vilija, Rinkauskienė Regina, Švambarytė–Valužienė Janina, Urbanavičienė Jolita, Vaišnienė Daiva 2014: Punktų tinklo tankis geolingvistinės skirties *aukštaičiai* : žemaičiai požiūriu. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas: žemėlapiai ir jų komentarai*, sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė, Vilnius: leidykla „Briedis“, 129–196.

Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014: Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas: žemėlapiai ir jų komentarai*, sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė, Vilnius: leidykla „Briedis“, 29–47.

Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2016: Perceptyviosios dialektologijos instrumentai ir tyrimų kryptys: variantų arealai mentaliniuose žemėlapiuose (Biržų atvejis). – *Acta Linguistica Lithuanica* 74, 89–120.

Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2019: Paprastojo kalbos bendruomenės nario naratyvas: kur ir kodėl (su)kuriamas vietos tarmiškumas. – *Lietuvių kalba* 13, 1–22. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22481/21746>.

Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Brazaitienė Laura 2020: *Lietuvių kalbos variantai: tyrėjo ir paprastojo kalbos bendruomenės nario perspektyvos*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Auer Peter 2005: Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect standard constellations. – *Perspectives on Variation*, eds. N. Delbecque, J. van der Auwera, D. Geeraerts, Berlin: Mouton de Gruyter, 7–42.

Babickienė Zofija 1991: Regresyvinė balsių asimiliacija kretingiškių šnektose. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 29, 15–25.

Babickienė Zofija, Jasiūnaitė Birutė, Pečeliūnaitė Angelė, Bagužytė Rūta 2007: *Centrinė šiaurės žemaičių kretingiškių tarmė: tarmės tekstai su komentarais ir žodynėliu*, Vilnius: Vilniaus universitetas.

Bakšienė Rima 2019: Tarminio kalbėjimo vertinimas paprūsėje: XXI a. pradžios Vištyčio arealo tyrimas. – *Lietuvių kalba* 13, 1–17. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22487/21751>.

Berruto Gaetano 2010: Identifying dimensions of linguistic variation in a language space. – *Language and Space*, Vol. 1, eds. P. Auer, J. E. Schmidt, Berlin, New York: Walter de Gruyter, 226–241.

Cramer Jennifer 2016: *Perceptual Dialectology*. *Oxford Handbooks Online. Linguistics*, New York: Oxford University Press, 1–29. Prieiga internete: [https://english.okstate.edu/images/Documents/Preston/Perceptual\\_Dialectology/Perceptual\\_Dialectology\\_Cramer\\_2018.pdf](https://english.okstate.edu/images/Documents/Preston/Perceptual_Dialectology/Perceptual_Dialectology_Cramer_2018.pdf).

Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*: daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Geržotaitė Laura 2014: Antano Baranausko tarmių klasifikacija (rekonstrukcija): žemėlapis ir komentarai. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas: žemėlapiai ir jų komentarai*, sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė, Vilnius: leidykla „Briedis“, II žemėlapis ir komentarai.

Geržotaitė Laura 2018: Nauji duomenys Antano Baranausko lietuvių tarmių skirstymo rekonstrukcijai. – *Linguistica Lettica* 26, 174–190.

Geržotaitė Laura 2019: Bendrinės lietuvių kalbos vaizdinių kalbinio standarto plote tyrimas: vienos Kauno rajono gimnazijos atvejis. – *Lietuvių kalba* 13, 1–25. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22483/21748>.

Geržotaitė Laura, Mikulėnienė Danguolė 2014: Dabartinė lietuvių tarmių klasifikacija ir *Lietuvių kalbos atlaso* punktai: žemėlapis ir komentarai. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas: žemėlapiai ir jų komentarai*, sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė, Vilnius: leidykla „Briedis“, I žemėlapis ir komentarai.

Girdenis Aleksas 1962: Balsių asimiliacijos reiškiniai Tirkšlių tarmėje. – *Kalbotyra* 4, 141–150.

Girdenis Aleksas 1981: Šiaurės žemaičių fonemų dažnumai. – *Kalbotyra* 32(1), 15–37.

Girdenis Aleksas, Zinkevičius Zigmąs 1966: Dėl lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos. – *Kalbotyra* 14, 139–147.

Grinaveckienė Elena 1982: Kamieno kirčiuoti *i, u*. – *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*, ats. red. K. Morkūnas, Vilnius: Mokslas, 37–38.

Grinaveckis Vladas 1978: Vakarų dounininkų žodžio kamieno siaurieji *u, i* ir jų kilmė. – *Baltistica* 14(2), 123–126.

Kalėdienė Laima, Mikulėnienė Danguolė 2014: *Lietuvių kalbos atlaso* punkto tyrimo metodika. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas: žemėlapiai ir jų komentarai*, sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė, Vilnius: leidykla „Briedis“, 374–377.

Kalnius Petras 2012: *Žemaičiai: XX a. – XXI a. pradžia*, Vilnius: Mintis.

Kliukienė Regina 2014: Kalbėjimas su tėvais tarmiškai ir gyventojų požiūris į tarmes Žemaitijos miestuose (kiekybinė analizė). – *Taikomoji kalbotyra* 5, 1–15. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17458/16618>.

LKT 1970: *Lietuvių kalbos tarmės. Chrestomatija*, ats. red. K. Morkūnas, Vilnius: Mintis.

LKTCh 2004: *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija*, sud. R. Bacevičiūtė, A. Ivanauskienė, A. Leskauskaitė, E. Trumpa, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Mikulėnienė Danguolė 2018: *Lietuvių tarmėtyra: genezė, raida ir paradigminiai lūžiai. D. 1: Ikitarmėtyrinis laikotarpis. Lietuvių tarmėtyros pradžia: tarmių skyrimas, tyrimų perspektyvų užuomazgos ir jų tipai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

Mikulėnienė Danguolė 2019: Tarmiškumo bruožų nomenklatūra: nuo tarminių požymių prie tarmiškumo žymenų. – *Respectus philologicus*, 35(40), 51–62. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/12716/11395>.

Mikulėnienė Danguolė 2020: New Trends in Lithuanian Dialectology: Multimodal Research Model. – *Acta Linguistica Lithuanica* 82, 11–33.

Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Bakšienė Rima, Geržotaitė Laura, Kardelytė-Grinevičienė Daiva, Leskauskaitė Asta, Meiliūnaitė Violeta, Vyniautaitė Simona 2019: *Dialektometrinis lietuvių tradicinių tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomas tyrimas*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Mikulėnienė Danguolė, Meiliūnaitė Violeta 2017: Tarmiškumo matmuo Lietuvos etnografinių regionų struktūroje. – *Naujos tradicinės regionų tapatybės konstravimas: integralumas, sumanumas, konkurencingumas*, sud. A. Augustinaitis, D. Mikulėnienė, J. Zabarskaitė, V. Meiliūnaitė, L. Labanauskas, A. Kiškienė, R. Venckus, K. Rudokas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 169–195.



- Petrulis Valdas 2005: Žemaitijos etninės savimonės regiono erdvinė struktūra. – *Geografijos metraštis* 38(1), 163–175.
- Preston Dennis R. 1999: Introduction. – *Handbook of Perceptual Dialectology* 1, ed. by Dennis R. Preston, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, xxiii–xl.
- Ragauskaitė Alma 2016: *Lietuvos etnokultūrinis regionavimas*: daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija.
- Rokaitė Birutė 1961: Kai kurie nauji žemaičių dounininkų tarmių fonetikos dalykai. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 4, 141–155.
- Salys Antanas 1933: Kelios pastabos tarmių istorijai. – *Archivum Philologicum* 4, 21–34.
- Salys Antanas 1968: Lietuvių kalbos tarmės. – *Lietuvių enciklopedija* 15, South Boston (Mass.): Lietuvių enciklopedijos leidykla, 571–589.
- Salys Antanas 1992: *Raštai 4: Lietuvių kalbos tarmės*, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
- Taeldeman Johan 2005: Polarisation Revisited. – *Language Variation – European Perspectives: Selected Papers from the Third International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 3)*, eds. F. Hinskens, Amsterdam: Benjamins, 233–248.
- Vanagienė Birutė 1982: Afrikatų č, dž atliepimas prieš galūnę. – *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*, ats. red. K. Morkūnas, Vilnius: Mokslas, 93–96.
- Vyniautaitė Simona 2018: Regresyvinė balsių asimiliacija šiaurės žemaičių patarmių paribio šnektose XX a. 6–9 dešimtmečių rankraštinųjų šaltinių duomenimis. – *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos* 5, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 140–166.
- Vyniautaitė Simona 2020: Plungės geolektas regresyvinės balsių i, u asimiliacijos požiūriu. – *Lietuvių kalba* 14, 1–19. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22465/21727>.
- Vyniautaitė Simona 2021: *Tarminio požymio statika ir dinamika: žemaičių regresyvinės balsių asimiliacijos atvejais*: daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Zinkevičius Zigmąs 1966: *Lietuvių dialektologija: lyginamoji tarmių fonetika ir morfologija*, Vilnius: Mintis.
- Zinkevičius Zigmąs 2006: *Lietuvių tarmių kilmė*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

## Regressive Vowel Assimilation: Nomenclatural Change of Feature from the Point of View of Plungė Residents

### SUMMARY

The article addresses the nomenclatural change of regressive vowel assimilation as the main distinguishing feature of the subdialects of the Northern Samogitian of Telšiai and Kretinga. It attempts to determine to what extent the residents of Plungė are aware of regressive vowel assimilation as the distinguishing feature of Northern Samogitian and to evaluate the change of this feature. The article draws upon the methods of dynamic dialectology and perceptual dialectology.

After analysing the comments provided by the informants from Plungė on regressive vowel assimilation and other dialectal features of Northern Samogitian subdialects, it was established that vowel assimilation is rarely considered a distinguishing feature of Northern Samogitian subdialects. The informants tend to consider regressive vowel assimilation a distinguishing and weak dialectal feature, but it is not regarded a characteristic feature. Other phonetic, morphological and lexical differences are considered more significant. It is noteworthy that another value category comes into play when assimilation is understood as a feature of non-dialectal speaking; in this case, vowel narrowness is associated with the expression of standard language.

The research findings reveal rather high dialectal homogeneity of Northern Samogitian from the point of view of the informants and imply that as linguistic variation increases, regressive vowel assimilation will not be perceived by community members as a more easily recognizable dialectal feature with a high differential power.

Įteikta 2022 m. rugpjūčio 5 d.

SIMONA VYNIAUTAITĖ

*Lietuvių kalbos institutas*

*Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius, Lietuva*

*simona.vyniautaite@lki.lt*